

נאמר של נייר

ספרות מתחדשת על עיי חורבות *

השפה שתרכמה לגיהנום את שפת-האם שלו * מלכת

ארץ נפתלי * מיסמך שעורר את קינאת הישראלים

תרגום

ויעוד כפול

בראשית חודש ספטמבר 1947 כינס מבקר ספרות גרמני ממוצא יהודי, האנס ורנר ריכטר, 15 מעמיתיו הסופרים לכינוס בן יומיים, במטרה לנסח ולהגדיר את מטרותיה של הספרות הגרמנית אחרי מלחמת-העולם השנייה (ראה: רישום). כי-30 שנה למובילה בספרויות העולם הרי מעבלי.

בימים אלה ראה בתרגום מעולה לעבר רית סיפרו של הסופר הגרמני ג'ינטר גראס הווינד בטלגטה, שהוא גסיון נוקב לבחינתה של קבוצה 47 ומייסדה, האנס ורנר רכטר, שלו מוקדש הספר. לצורך המימד ההיסטורי העמוק, הסיט גראס את סיפור המעשה מזמנו ומקומו המציאותיים, והמציא את הפגישה, בטל-גטה, מיפגש בלתי-אפשרי שנערך בשנת

* גינטר גראס — הווינד בטלגטה; עברית: חיים איזק; הוצאת זמורה-ביתן; מודן; 139 עמודים (כריכה קשה).

1647 (שלוש מאות שנה קודם הכינוס ב-1947), בשנה האחרונה למלחמת 30 השנה, כאשר הלכו ונתמשכו המגעים ל- שלום המכונה שלום-וסטפליה.

גראס בוחן בהווינד בטלגטה את תגור בתם של הגרמנים להרס שהביאו על הי- עולם ועל עצמם, הרסו את שפתם ובנו אותה מחדש. הוא פותח את סיפורו בי- קביעה: „אתמול היה אשר היה כמח- סיפורינו מהיום לא כהכרח התרחשו עכ- שיו. סיפור זה החל לפני יותר משלוש מאות שנים...“

בפונדק הגשר של העיירה טלגטה מכנס גראס סופרים, מו"לים ואף מוסיקאים למטרה, שאותה הוא מגדיר: „ויעוד אשר ייאספו אליו כל מינו משוררים בי- ברסלאו או בארץ הפרוסים, הוא ישכין אחדות בעניינינו, בעוד ארץ-המולדת שמועה...“ והסיבה לויעוד היא: „סוף סוף הרי הם היו משהם. בעת אשר הכול היה שמה ושמה, הבחיק רק ברק המלים. ובמקום אשר שפלו רוזני-ארץ, שם היה הכבוד לנחלת המשוררים. להם, ולא לי- בעלי-השררה, מבטח האלמות...“

כבר בפרקי הראשית של הווינד בי- טלגטה מקביל גראס את קילקולה של השפה הגרמנית עליידי האצנים עם קיל- קולה של השפה הגרמנית במהלך המאה ה-17, כאשר הצבאות השונים רמסו את

אדמת גרמניה, והותירו את עיקבות מגי- פיהם בשפת היום-יום הגרמנית. את עניותה של השפה הגרמנית הבהר-מילחמתית מתי- אר גראס: „ברוב עילגות כוז דוכבו איש אל רעהו, ברוב ערשר כזה כללו את לשונותיהם, ברוב חירות כוז נשתלחה הגרמנית שבפיהם; וכוחם היה גדול אף יותר בהילכות-לשון היושבים לבא היה תרוז אחד, שניצל מחרצבות הכלל אשר לו...“

העימות בין משתפי המיפגש הדימי- יוגי של הסופרים בטלגטה, הופך עד מהר רה לעימות נוקשה בין סופרי אותה תקר- פה, שהוא בבחינת שיחזור-לאחור של ה- מיפגש בשנת 1947: „רבתה מחלוקת וי- שפנו הלעג והקלטה, היושבים סביב ה- שולחן רגמו איש את רעהו במילים שהיו לאכזבים...“

במרכז הווינד בטלגטה עומד הסופר יוהאן יעקוב כריסמופל פון גריי- מלסהאוזן, המופיע בספר בשם ג'ינטר האוזן (לפי שם כפר מולדתו גלנהאוזן שבמחוז הסן). גרימלסהאוזן, מתברו של הספר הנודע סימפליציטוט טויטש, ספר אוטוביוגרפי בחלקו, הנחשב לאחת מיציי- רות הפרוזה החשובות בספרות הגרמנית, נכתב בנוסח רומאני-הנוכלים הספרדיים, תוך שהוא מתאר בצבעים קודרים את תועבות מלחמת שלושים השנה. ספר

הנחשב לאחד מאבות-הסיגנון של סיפרו המונומנטאלי של גראס, תוף הפח. גלנהאוזן משמש בהווינד בטלגטה גם כמסיכה ספרותית לגראס עצמו ולדעותיו. גלנהאוזן הוא הדמות הפרועה בוועוד הסופרים — משקר, מרמה, גונב, אינו מהסס לשלוח אגרוף בעיניהן של נשים, ומרוקן בתחבולה את פונדק הגשר בטל- גטה מיושביו כדי לפנות בו מקום לכנס המשוררים.

הווינד בטלגטה אינו חסר הערות רכי- לותיות בנוסח של „אנה של אוסטרדיה מתקנת פחמקו של מאזארין, בעוד ה- קארדינאל מטייב את שדה הקראו' ה- מלכותי...“ גראס משלב בסיפור מילחמת שלושים השנה עובדות שונות, הדומות דימיון שקוף למילחמת העולם השנייה, בתשובו מתוכם, תוך שהוא מזווג את סופרי המאה ה-17 עם שפחות השוהות בפונדק הגשר בטלגטה: „ומרתה כפול- הית והמגושמת כפתה את שפלי במנגנון-

סופר גראס

האם הסיהס גרמניה האחרת

איכריה, כדי לקיים לו, כפי שקיימו לפני- כן השפחה הברברית הנאורה מכל השפי- חות, אותה בשרה, שבישר לה ביזם את- מול איקוני-העץ של מלגטה. זועם כפעם התנעשה נשמת הספרדנט הצנום כהישפך זרעו...“

בדומה לנוסחי המיפגש קבוצת 47 קורר- אים המשוררים והסופרים בהווינד בטל- גטה מכיתביהם, מעירים הערות, מתמו- מודדים ונאבקים איש ברעהו (אף לא בעט-סופרים, כמסתבר, השיב הדפמטרי- אלדרא אלא מן הפתם בעוקץ קפ...“). מקבילית נוספת בין שני כינוסי הסופרים, בהפרש של שלוש מאות שנה, גוסס גראס במילים: „רק המשוררים לבד, נאמר בקול-הקרא, עוד יודעים, מה ראוי לקרא בשם, גרמני. הם שזרו — באנחות רותחות ובדמעות-שלישי — את השפה הגרמנית להיות זיקה אחרונה. הסיבה גרמנית האחרת, האמיתית...“ וגראס מסכם את עיסוקם של אלה בלשון: „אין להם למשוררים שום כזה זולת הכוח האחד לצרף מילים נכחות, גם אם לא מעטי- לות...“

בלשון צינית מעולה מתאר גראס את הסעודה האחרונה של נושתתפי הווינד, אחרי שחתמו על הקול-הקורא לשלום: „מעולם לא סעדו מתוך יתר נכונות לי- שלום. יפה היה הרג למילים של רוך, שמעטרת את השולחן הארוך...“ אלא שאין שלום בלא אש של המילחמה שתבוא אחריו, ופונדק הגשר נשרף בבוק, בשריפה המסמלת את החבדות תקוותידיק

„קבוצה 47“

רישום

הגרמנית במתכון בידי הנאצים, והומשכו בידי מנהיגי הפוליטיים של גרמניה הבהר-מילחמתית. ק'נארד אדנאואר וחבריו, למשל, נהגו לכנות את התמוטטות הרייך השלישי בתואר „הקסטרופה של 1945...“ ואת התקופה שחלפה מיום תום המלחמה ועד לראשית „הנס הכלכלי“ כ„התקופה הנוראה ביותר“ את הקסטרופה, המכונה בפיו, „שוואה“, כינה השילטון הגרמני הבהר-מילחמתי כדברים „שהתרחשו בשמו של העם הארמני“ חלק ממאבקה קבוצה 47 היה להתמודד בביטוי צביעות אלה.

בדומה לגיבורי הסיטואציה הספרותית, שאותה בודה ג'ינטר גראס בסיפרו הווינד בטלגטה, חברי קבוצה 47 היו מפורים בראשית שנות ה-50' בכל רחבי אירופה. פ'יטר וייס התגורר בי- שטוקהולם, הנס מונס אכי- ונצכרגר באוסלו, ג'ינטר גראס בפאריס, היינריך כל באירלנד, אובה יוהאנסון באיטליה, קריסמופל מקאל באיטליה, אינ- גבורג באכמן באיטליה, אריך פריז באנגליה.

נסיעות-התחוק של קבוצה 47, לי- שטוקהולם ב-1965, ולאויברסטית פרינסטון ב-1966, ציינו למעשה את תום תפקידה המכריע של ה- קבוצה בחיי-התרבות של גרמניה. הדבר התבטא גם בעלייתו לשלי- טון של הקנצלר וילי ברנדט, בחירה שהשלימה את השלב הראי- שון של טיהור גרמניה.

בחינת חלקה של קבוצה 47 בטיפוח ספרות ושירה גרמניים חדי- שים הוא מופת של מהפכה תר- בותית. מראה תהליך ההרס והשחחה, שהשילטון הנוכחי בישראל עורך לתרבות הישראלית, ספרותה ולשונה. מבלי שהנפגעים יעזקו על האונס הנערך בהם, ממחיש את חסרונה של קבוצה כוז בין הסופרים הישראליים, הממלאים פיהם מים.

(פרטים נוספים על קבוצה 47 מצויים באנתולוגיה לשירה גרמנית חדשה תלויים על צלב הברזל שראתה אור בהוצאת פרחה).

אף-בית של שפה חדשה * לייסד עליית אינטלקטואלית

בחודש ספטמבר 1947 ריכו סביבו אינטלקטואל ממוצא יהודי, הנס ורנר ריכטר (ליד 1908), קבוצה של יוצרים צעירים. הוא שימש להם מורה, מדריך ומנהיג. הוא עיצב את השקפת- עולמם ואת יחסם לתהליך שיקומה של התרבות-הגרמנית. הקבוצה, ששנים מאוחר יותר כונתה קבוצה 47, החלה מתכנסת מדי שנה במקומות שונים. במטרה ליצור התחלה חדשה לתרבות הגרמנית. ברשימותיו מפגשותיה של קבוצה 47 מספר הנס ורנר ריכטר, כי הצעירים ששבו מן השבי האמינו בראש ובראשונה, כי מוטל עליהם לעשות את הכל למנוע את הישנותה של החברה הקודמת. חברה שפעם קיוו להיות חלק ממנה. הם ראו את עצמם ניצבים בשנת האסס, כאשר משימתם העי- קרית היא התקפתי-מצח על התפי- סות הגרמניות הפטריוטיות והי- מסורתיות.

השלב הראשון בפעולת חברי ה- קבוצה היה לבדוק את שפתם מילה אחרי מילה, בכוונה לטהר את לשון הוריהם, שטמאה, כדי ש- תוכל לשמשם ביצירותיהם. חברי הקבוצה סברו, שלשון אינה רק אמצעי-עזר להידברות, כי אם אור- גנים חי ורגיש. שפה היא בעלת מגע בלתי-פוסק עם החיים. השפה הגרמנית שימשה כמשך תריסר שנים לתת משמעויות-מילוליות לי- חרושת-מוות, רצה, אימה וטירור, ובה הפכו ביטויי-מינהל, רישום ו- דיווח למייצגי הנורא עלי-אדמות. חברי קבוצה 47 בחנו בקפידה את קווי-האופי המיוחדים של העגה- הנאצית, עקבו כיצד במישטר-טו- טאליטרי משתלטת העגה-הצבאית על השפה. כישת הערות האר-

תיות כחיילים על תודעת-ההמון ועורכת טיפתי-מוח. חברי קבוצה 47 חיברו את האלף-בית של השפה החדשה. מטרה נוספת שניצבה לפניהם היתה לייסד עליית-אינטלקטו- אלית, שתשמש דוגמה לחברה. הם פיתחו את הביקורת-הזימקור- טית-ההדדית של איש על יצירות רעהו, ובעיקר, ביצירות שטרם ראו אור. ממיפגשי הקבוצה השנתיים יצאו מאלמוניותם משוררים, סופרים, מחזאים ומסאים חדישים.

הספק העבודה של קבוצה 47 היה גבוה. משך 24 פגישות שנערכו בין השנים 1947-1962, היו כ-400 קריאות-סומיות של יצירות בלאות, תוך מאבק להכחדת ביטויים שנוצרו בלשון